

Mazur, Grzegorz / Zgórniak, Marian

Założenia tzw. drugiej konspiracji

Przegląd Historyczny 84/2, 241-247

1993

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Założenia tzw. drugiej konspiracji

Prezentowany poniżej dokument zawiera prognozę wydarzeń i pewne podstawowe założenia tzw. „drugiej konspiracji”, która była planowana w niektórych kręgach polskiego podziemia na przełomie 1943 i 1944 r., kiedy to stało się jasne, że walcząc z Niemcami wojska radzieckie wkroczą do Polski. 4 stycznia 1944 oddziały radzieckie przekroczyły na Ukrainie przedwojenną granicę II Rzeczypospolitej. Oznaczało to, że decydującą rolę w rozstrzygnięciu spraw polskich będzie odgrywał Stalin. Nie mogąc pogodzić się z takim rozwojem sytuacji kierownice koła Polskiego Państwa Podziemnego zastanawiały się nad możliwościami odwrócenia niepomyślnego biegu wydarzeń. Już nieco wcześniej, bo 24 listopada 1943, dowódca Armii Krajowej, gen. Tadeusz Bór-Komorowski, depeszował do Naczelnego Wodza, gen. Kazimierza Sosnkowskiego: „Przygotowuję w największej tajemnicy, na wypadek drugiej okupacji rosyjskiej, zawiązkową sieć szkieletową dowódczą nowej organizacji tajnej do dyspozycji Pana Generała. Szczegóły zamelduję po wykończeniu swych decyzji w tej sprawie. W każdym razie będzie to odrębna sieć, nie związana z szeroką organizacją Armii Krajowej rozszyfrowanej w dużej mierze przez czynniki pozostające w służbie sowieckiej”¹.

Jest bardzo możliwe, że publikowany poniżej dokument odegrał istotną rolę w tworzeniu koncepcji przyszłej, po zakończeniu wojny z III Rzeszą, konspiracji, wymierzonej już w Związek Radziecki i jego polskich sojuszników. Należy sądzić, że był on w pewnym stopniu podstawą do opracowanego przez płk dypl. Jana Rzepeckiego memoriału z dnia 10 marca 1944 („Ocena położenia dnia 10 III 44 r.”), który następnie posłużył dowódcy Armii Krajowej, gen. Tadeuszowi Komorowskiemu, do sformułowania szeregu tez w meldunku specjalnym dowódcy AK z 22 maja 1944. Odegrał też zapewne pewną rolę w pracach nad tworzeniem organizacji „NIE”, której zadaniem było prowadzenie działalności konspiracyjnej po zajęciu kraju przez wojska radzieckie. Z racji szczupłej bazy źródłowej dotyczącej samego „NIE” nie możemy precyzyjnie ocenić jego roli, na pewno jednak stanowi on istotny przyczynek do narodzin koncepcji tej organizacji². Jako ściśle tajny i poufny został on sporządzony w 5-7 egzemplarzach (dokładna liczba nieznana), przeznaczonych wyłącznie dla osób zajmujących najwyższe stanowiska w Polskim Państwie Podziemnym: m.in. dowódcy AK, gen. T. Komorowskiego, szefa sztabu Komendy Głównej AK, gen. Tadeusza Pełczyńskiego, szefa Oddziału VI (Biuro

¹ *Armia Krajowa w dokumentach 1939-1945 t. III*, Londyn 1976, s. 210. Po latach J. Rzepecki ocenił, że to „stało się przyczyną poważnych powikłań” (*Wspomnienia, maszynopis, rozdz. XXX*, s. 15, zbiory Aleksandra Gieysztorę).

² J. R z e p e c k i, *Wspomnienia i przyczynki historyczne*, Warszawa 1983, s. 298-314; G. M a z u r, *Biuro Informacji i Propagandy SZP-ZWZ-AK 1939-1945*, Warszawa 1987, s. 300-301.

Informacji i Propagandy — BIP) KG AK, płk dypl. Jana Rzepeckiego, szefa Wydziału Informacji BIP-u, mjr rez. Jerzego Makowieckiego i Delegata Rządu, Jana Stanisława Jankowskiego³.

Dokument ten został sporządzony w Wydziale Informacji Biura Informacji i Propagandy (BIP) Komendy Głównej Armii Krajowej. Wydział ten odgrywał rolę swego rodzaju konspiracyjnego biura studiów, analizując sytuację polityczną i społeczną w społeczeństwie polskim, jego nastroje, politykę okupantów w różnych dziedzinach (politycznej, społecznej, kulturalnej, gospodarczej, administracyjnej itd.), sytuację mniejszości narodowych (żydowskiej, litewskiej, białoruskiej i ukraińskiej) i ich nastroje; prowadził też rozmowy z ich przedstawicielami. Analizował również sytuację na arenie międzynarodowej. Jego raporty stanowiły ważne źródło informacji dla kierownictwa Polskiego Państwa Podziemnego, były również podstawą raportów przesyłanych do władz polskich w Londynie, a także do innych odbiorców (np. do Watykanu)⁴. Autorem tego dokumentu był zastępca i doradca polityczny szefa Wydziału Informacji, Jerzego Makowieckiego — Eugeniusz Czarnowski. Sam Makowiecki (23 I 1896 — 13 VI 1944) był jedną z czołowych postaci w BIP-ie KG ZWZ-AK. Już w 1937 r. był jednym z założycieli Klubów Demokratycznych, a następnie wchodził w skład władz Stronnictwa Demokratycznego (SD). W konspiracji działał od końca września 1939 r., organizując i stojąc na czele Wydziału Informacji. Uczestniczył w powołaniu do życia Kierownictwa Walki Cywilnej (KWC), Społecznej Organizacji Samoobrony (SOS) i Rady Pomocy Żydom (RPZ), od maja 1943 r. był prezesem konspiracyjnego SD. W dniu 13 czerwca 1944 wraz z żoną Zofią został uprowadzony i zamordowany z inspiracji skrajnie prawicowej grupy mafijnej; był to jeden z najgłośniejszych mordów skrytobójczych w dziejach polskiej konspiracji okresu II wojny światowej. Po jego śmierci kierownictwo Wydziału Informacji objął Aleksander Gieysztor⁵. Makowiecki należał do najlepiej zorientowanych w konspiracyjnym życiu politycznym ludzi, jest bardzo prawdopodobne, że był inspiratorem powstania tego dokumentu. Kierowanie bowiem przez niego zespołem, który zajmował się ciągłym analizowaniem rozwoju sytuacji oraz niewątpliwe talenty polityczne uczuły Makowieckiego na to, co było najistotniejsze — dlatego też, jak relacjonuje Jan Rzepecki — otrzymywał on od niego zawsze bardzo dobre analizy wraz z wnioskami i projektami, „towar pierwszej klasy”⁶.

E. Czarnowski urodził się 17 listopada 1904 w Łodzi w rodzinie maszynisty kolejowego. 11 czerwca 1922 uzyskał maturę w gimnazjum W. Giżyckiego w Warszawie i w tymże roku rozpoczął studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego. Jednocześnie wobec przejścia ojca na emeryturę musiał podjąć pracę zarobkową i po trzykrotnym niezaliczeniu I roku został 23 czerwca 1925 skreślony z listy studentów. Niedługo potem przeniósł się do Poznania, gdzie rozpoczął studia na Wydziale Prawno-Ekonomicznym Uniwersytetu Poznańskiego, uzyskując 25 października 1934 dyplom magistra nauk ekonomiczno-politycznych. Aktywnie w tych latach działał w Związku Harcerstwa Polskiego, a następnie w Wolnym Harcerstwie. Od 1936 r. pracował w Spółdzielni Pracy „Grupa Techniczna” w Warszawie, a tuż przed wybuchem II wojny światowej został przewodniczącym jej zarządu i dyrektorem naczelnym. Uczestniczył w kampanii wrześniowej 1939 r. i jesienią tego roku rozpoczął działalność konspiracyjną w Związku Odrodzenia Rzeczypospolitej (ZOR), będąc jednym z jego twórców i przywódców. Następnie, po połączeniu ZOR-u z organizacją „Polska Niepodległa” (PN)

³ Relacja Kazimierza Ostrowskiego.

⁴ O Wydziale Informacji BIP-u KG AK zob.: G. M a z u r, *Biuro*, s. 74-92.

⁵ G. M a z u r, *Biuro*, s. 385-386; M. N e y - K r w a w i c z, *Komenda Główna Armii Krajowej 1939-1945*, Warszawa 1990, s. 186.

⁶ J. R z e p e c k i, *Organizacja i działanie Biura Informacji i Propagandy (BIP) Komendy Głównej AK*, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1971, nr 3, s. 134.

na przełomie 1943 i 1944 r. i utworzeniu Związku Wolnej Polski (ZWP), został przewodniczącym prezydium jego Zarządu Głównego. W lipcu 1944 r. doszło do połączenia się ZWP, PN, SD, Zjednoczenia Robotników Polskich i Unii Związków Zawodowych Pracowników Umysłowych w Zjednoczenie Demokratyczne (ZD). Czarnowski został przewodniczącym prezydium ZD i z jego ramienia 15 lipca 1944 został zaprzysiężony przez Kazimierza Pużaka jako członek Rady Jedności Narodowej.

Drugim polem konspiracyjnej działalności Czarnowskiego była praca w BIP-ie KG ZWZ-AK. Od końca 1940 r. był referentem w referacie wewnątrzpolitycznym Wydziału Informacji BIP-u KG, po aresztowaniu 19 czerwca 1941 Antoniego Wieczorkiewicza został kierownikiem referatu, następnie do grudnia 1943 r. był kierownikiem Podwydziału „P”. Jednocześnie był nieformalnym (a od 15 czerwca 1943 formalnym) zastępcą i najbliższym współpracownikiem szefa Wydziału, Jerzego Makowieckiego⁷. Z tej racji brał udział w rozmowach z przedstawicielami PPR w lutym 1943 r.⁸ W szeregach ZWZ-AK Czarnowski używał pseudonimów „Piotr” i „Lidzki”, w ZOR-ze i w ZD — „Adam”.

W czasie Powstania Warszawskiego Czarnowski pracował w powstańczej radiostacji „Anna”, a po klęsce Powstania kontynuował działalność polityczną jako członek Rady Jedności Narodowej i przywódca Zjednoczenia Demokratycznego oraz służbę wojskową w szeregach AK, współpracując z popowstaniowym Wydziałem Informacji BIP-u KG AK. 28 marca 1945 został w Pruszkowie aresztowany przez NKWD, następnie był sądzony w Moskwie w tzw. „procesie szesnastu” (18-21 czerwca 1945 r.) i skazany na sześć miesięcy więzienia z zaliczeniem aresztu śledczego. Po zwolnieniu i powrocie do Warszawy we wrześniu 1945 r. ponownie został dyrektorem i przewodniczącym zarządu, a od 1947 r. członkiem rady nadzorczej Spółdzielni „Grupa Techniczna”. Od lipca 1946 r. był członkiem Rady Naczelnej i Centralnego Komitetu Stronnictwa Demokratycznego. Zmarł w Warszawie 30 grudnia 1947 r.¹⁰

Poniższy dokument publikujemy w całości, bez żadnych zmian; poprawiono jedynie interpunkcję oraz usunięto zwykłe błędy maszynowe („literówki”). Składa się on z czterech kartek maszynopisu. Pochodzi ze zbiorów dra Kazimierza Ostrowskiego, któremu autorzy serdecznie dziękują za jego udostępnienie. Dr Ostrowski pracował w latach 1942-1945 w Wydziale Informacji BIP-u KG AK, gdzie do 15 grudnia 1943 był pracownikiem referatu P-5 (prasa i wydawnictwa programowe stronnictw politycznych), a następnie (po E. Czarnowskim) kierownikiem podwydziału „P”. Z racji zajmowanego stanowiska należał więc do najbliższych współpracowników Czarnowskiego, będąc zarazem jedną z osób świetnie zorientowanych zarówno w życiu politycznym okupowanego kraju, jak i w kulisach funkcjonowania Wydziału Informacji BIP-u KG AK. W czasie Powstania Warszawskiego kierował BIP-owską placówką łączności radiowej „Anna”, a po jego upadku ekspozyturą BIP-u KG w Pruszkowie pod Warszawą¹¹.

Po kilku miesiącach od przygotowania do druku tego dokumentu udało się odnaleźć w spuściźnie po Jerzym Rutkowskim, w czasie wojny organizatorze i szefie Tajnych

⁷ O pracy tego Podwydziału zob.: G. M a z u r, *Biuro*, s. 80-82; A. K. K u n e r t, G. M a z u r, *Eugeniusz Czarnowski (1904-1947)*, „Zeszyty Historyczno-Polityczne Stronnictwa Demokratycznego” 1986, z. 3, s. 108-110; M. N e y - K r w a w i c z, op. cit., s. 187-188.

⁸ Istnieje na ich temat bardzo bogata literatura, zob.: A. K. K u n e r t, G. M a z u r, op. cit., s. 109-112; G. M a z u r, *Biuro*, s. 87-88, w obu pozycjach w przypisach dalsze publikacje.

⁹ O „Annie” zob.: G. M a z u r, *Biuro*, s. 359-363, tamże dalsza literatura.

¹⁰ Podstawowe informacje o E. Czarnowskim zawierają dwie pozycje: cytowany już wcześniej artykuł A. K. K u n e r t a i G. M a z u r a na łamach „Zeszytów Historyczno-Politycznych Stronnictwa Demokratycznego”, 1986, z. 3, s. 103-118 oraz A. K. K u n e r t, *Słownik biograficzny konspiracji warszawskiej 1939-1944 t. I*, Warszawa 1987, s. 56-58.

¹¹ Relacja Kazimierza Ostrowskiego; G. M a z u r, *Biuro*, s. 80, 371; M. N e y - K r w a w i c z, op. cit., s. 186-188.

Wojskowych Zakładów Wydawniczych BIP-u KG¹², jego drugi egzemplarz. Jest on o tyle ciekawszy, że na jego marginesie znajduje się szereg uwag poczynionych ręką przypuszczalnie płk. dypl. Jana Rzepeckiego, co pozwala na wysnucie wniosku, że problem „drugiej konspiracji” był żywo dyskutowany w kierowniczych kręgach i KG AK, i samego BIP-u KG. Za udostępnienie tego egzemplarza dokumentu autorzy serdecznie dziękują wdowie po Jerzym Rutkowskim, pani mecenas Jadwidze Rutkowskiej.

362/L¹ Nr 8/44

(Ścisłe poufne)

4 II 1944^a^bDruga konspiracja^b^bA. Założenie^b

Wybór form działania oraz środków bezpieczeństwa w wypadku drugiej konspiracji musi być następstwem przyjętego założenia, co do rozwoju sytuacji i warunków w Kraju.^c

Aby uniknąć rozpatrywania wielu ewentualności, przyjąć można, dla uproszczenia, praktyczne założenie, że od momentu zajęcia obszaru Rzeczypospolitej przez armię sowiecką, Rosja dążyć będzie do:

- 1) eliminowania polskich ośrodków legalnych, dających oparcie Rządowi Polskiemu, oraz tych wszystkich ośrodków politycznych i wojskowych, które współpracowały z Czynnikiem Oficjalnymi;
- 2) ustanowienia rządów marionetkowych;
- 3) związania Polski ze Związkiem Sowieckim; po ostatniej zmianie konstytucji sowieckiej, rozszerzające zakres uprawnień poszczególnych republik związkowych, zagadnienie „unii” czy „federacji” w ramach ZSRR staje się aktualne.

I. Reklamowana na zewnątrz i szeroko zakrojona akcja propagandowa, głosząca hasło konsolidacji całego narodu w imię odbudowy i przebudowy Państwa Polskiego. Jednocześnie jednak stosowany będzie ostry kurs przeciw wszystkim elementom, które mogą utrudniać dzieło odbudowy i zmiany ustroju. Traktowane one będą jako zdradzieckie wobec Polski i jako reakcja faszystowska. Akcja ta będzie miała na celu:

- a) rozpalenie nienawiści socjalnej i politycznej do obecnego obozu polskiego
- b) zjednanie mas i wciągnięcie do współpracy niektórych grup i zwolenników obecnego obozu polskiego
- c) wykruszenie tego obozu, izolowanie go w opinii i zlikwidowanie czynników najbardziej aktywnych.

Prawdopodobne jest, że dla przyspieszenia i ułatwienia przejścia do II fazy zastosowana będzie prowokacja w stylu prób zamachu stanu lub wszczęcia walk bratobójczych. Chodziłoby o uzasadnienie, dla zagranicy i opinii Kraju, konieczności stosowania reżimu silnej ręki wobec „kontrewolucyjnego obozu”.

II. Jawny reżim dyktatorski, oparty na terrorze, przy formach maskujących rządę Komuny w postaci np.

¹² Informacje biograficzne o Jerzym Rutkowskim: G. M a z u r, *Raport Jerzego Rutkowskiego*, „Zeszyty Historyczne” (Paryż) 1992, z. 99, s. 59-60; tamże dalsza literatura.

¹ „362” — kryptonim Wydziału Informacji BIP-u KG AK; „L” — „Lidzki” — jeden z pseudonimów Eugeniusza Czarnowskiego.

^a Na wersji w powiadaniu Jadwigi Rutkowskiej data 7 II.

^b Podkreślono w tekście.

^c Adnotacja na marginesie: „Zasadniczo wykluczyłbym czasową 2gą konspirację, jako niemożliwą i niecelową. Tylko ujawnienie w walce z Niemcami i objęcie władzy — daje gwarancję utrzymania inicjatywy w swoim ręku. Sowiety postawione wobec konieczności jawnego podboju, a Alianci zmuszeni do interwencji. Trzeba zakonspirować tylko jakiś trzon elitarny — na wypadek pogwałcenia przez Sowiety lub skrepowania ruchów okupacją i braku skutecznego wsparcia przez Aliantów. Ale wtedy to konspiracja na długą falę (nie „byłe do wiosny”).

KRN rozszerzonej na grupy współpracujące z Komuną. W okresie tym po dokonaniu już czystki, prawdopodobny jest plebiscyt lub wybory do konstytuandy zapewniające Komunie większość oraz szyld praworządności i demokracji.

Tempo przejścia z I do II fazy zależne będzie od ogólnej sytuacji międzynarodowej i od rozwoju wydarzeń w Kraju, zwłaszcza zaś od taktyki stosowanej przez obóz polski.

B. ^bZagadnienia^b

W konsekwencji tych założeń rozpatrywać należy najważniejsze zagadnienia drugiej konspiracji, a przede wszystkim:

1. ^bRząd.^b Powrót Rządu Polskiego z emigracji staje się problematyczny. Warunkiem powrotu mogłaby być: albo współpraca z „K” zakończona nieuchronną likwidacją, albo natychmiastowe zejście do podziemi. Reemigracyjny Rząd byłby pierwszym celem ataku. Poza kwestią bezpieczeństwa powrót pełnego gabinetu RP utrudniłby reprezentację interesów polskich zagranicą i rozbiłby ośrodek polskiej emigracji, niezbędnej dla kontynuowania walki o wolność. — Z drugiej strony natomiast pozostanie Rządu poza Krajem osłabiłoby jego autorytet w masach, zwłaszcza w I fazie gdy nastroje radości z powodu wypędzenia Niemców i miraż „wolności polsko-sowieckiej” ułatwiłyby propagandzie „K” dezawuowanie emigracji.^d

^bWniosek:^b u progu drugiej konspiracji winien być powołany w Kraju Rząd filiacyjny w skład którego częściowo wchodziłoby niektórych ministrów z RP w Londynie dla zachowania ciągłości prawnopństwowej i podniesienia autorytetu władz zarówno w Kraju jak i na emigracji.

2. ^bŻycie polityczne.^b Główne uderzenie reżimu „K” skieruje się przeciwko 4 partiom historycznym, a zwłaszcza ich przywódcom. Można spodziewać się zamiarów zupełnej likwidacji i najzacieklejszego prześladowania WRN. Rozbicie SL na odłam prawicowo-kułacki i lewicowo kollaboracyjny już dziś jest zapowiadane w sferach Komuny.

Str.[onnictwo] Narod[owe] i Str.[onnictwo] Pracy będą może ostatnimi pacjentami reżimu, sądząc po doświadczeniach I okupacji sowieckiej we Lwowie. Natomiast bezlitosne tępienie ONR-u i sanacji będzie stałą pożywką dla propagandy komunistycznej. Sfery wojskowe będą zaliczane do politycznej kategorii ONR i sanacji.

W tych warunkach Rząd Polski, opierający się dotychczas na 4 stronnictwach przedwojennych traci swą bazę. Życie polityczne będzie rozbite, a komórki terenowe nie będą miały możliwości ponownego wiązania pracy wskutek terroru skierowanego przeciwko wszystkim przywódcom znanym w lokalnych środowiskach. — Pewne szanse przetrwania będą miały te drobne ugrupowania demokratyczne, które powstały w pierwszej konspiracji i których przywódcy nie mają firmowych nazwisk^e.

^bWniosek:^b władze państwowe w drugiej konspiracji zmuszone będą realnie rozszerzyć swą bazę polityczną na inne ugrupowania.

3. ^bŻycie społeczne i gospodarcze.^b Wśród ogólnego chaosu tworzone będą najrozmaitsze instytucje obywatelskie i pseudosamorządowe, w których rolę kierowniczą odgrywać będą odkomenderowani ludzie z kompanii^f. Jednakże wobec braku sił wykwalifikowanych i wobec konieczności utrzymania pozorów demokratycznej wolności, do instytucji tych również dopuszczeni będą w szerokim zakresie ludzie nowi. Reżim dopuści do współpracy te elementy, które nie są obciążone piętnem antysowieckim ani z okresu przedwojennego, ani z okresu I konspiracji. Z reguły więc muszą to być „ludzie nowi”. Sytuacja ta otworzy drogę dla uplasowania ludzi z II konspiracji w całym aparacie administracyjnym, gospodarczym i społecznym w celu: a) dywersji, b) wywiadu, c) rekrutacji [sic!]^g, d) przygotowań do opanowania władzy^h.

^b^b Podkreślono w tekście.

^d Uwaga na marginesie: „Cześć rządu w Kraju wraz z Prezydentem — ale jawnie!”.

^e Uwaga na marginesie: „Złudzenie — te małe grupki niepodległościowo-demokratyczne mają właśnie opinię sanacyjnych”.

^f Ewidentny błąd, ma być: kompanii — partii komunistycznej.

^g Winno być: rekrutacji.

^h Uwaga na marginesie: „Ale jądro owej 2^d konspiracji musi stanowić ośrodek polityczno-wojskowy — jeśli ma przygotować powstanie”.

^bWniosek: a:^b istotne oparcie dla władz polskich stanowić będą te ośrodki konspiracyjne, które, rozporządzając nowymi ludźmi, w największej mierze infiltrować będą aparat admin.[istracyjny]-gospodarczy.

^bWniosek: b:^b punkt oparcia dla władz polskich przesunie się z płaszczyzny czysto politycznej (w sensie tradycyjnym) na płaszczyznę społeczno-obywatelską.

4. ^bWojsko.^b Trzeba się liczyć z tendencją reżimu Kom.[uny] do całkowitej niemal likwidacji a conajmniej do izolacji wojskowych zawodowych, zwłaszcza zaś oficerów. Armii radzieckiej w b. małym stopniu może zależeć na przyjęciu do służby dawnych oficerów, gdyż: a) nie chodzi bynajmniej o rzeczywistą siłę wojska polskiego, b) rozbudowywane będą organizacje paramilitarne o charakterze milicyjnym, c) luki w materiale ludzkim zapelniać może kadra Berlinga lub odkomenderowani oficerowie Czerwonej Armii. Oficerom polskim, jako elementowi „białogwardyjskiemu” i „faszystowskiemu” grożą przymusowe obozy pracy, deportacja, a w każdym bądź razie taka inwigilacja, że pojęcieⁱ pracy niepodległościowej będzie niemożliwe. To samo choć w mniejszym stopniu odnosić się będzie do oficerów rezerwy^l.

Większą i bardziej aktywną rolę odegrać mogą podoficerowie, jako Kadra konspiracyjna w armii radzieckiej.

^bWniosek a:^b robota wojskowa pójdzie dwoma torami: a) jako konspiracja w formacjach militarnych i paramilitarnych, organizowanych przez reżim, b) jako samodzielna robota podziemna, będąca kontynuacją obecnej roboty.

^bWniosek b:^b Robota o charakterze czysto wojskowym będzie znacznie zmniejszona w porównaniu ze stanem obecnym — wytworzy się natomiast nowy typ roboty niepodległościowej, wojskowo-obywatelskiej, wymagającej wyraźnej izolacji społecznej^k.

^bC Konkluzje.^b

Względniacząc całokształt sytuacji i zagadnień w Drugiej konspiracji należy postawić następujące postulaty:

1) Najwyższa władza podziemna, jakkolwiek będzie nosić nazwę, musi być jednolitą wojskowo-cywilną egzekutywą. Nie można i nie będzie zachodzić potrzeba, zachowywać obecną dwutorowość władzy cywilnej i wojskowej. Zmianę tę ułatwi przesunięcie punktu ciężkości z organizacji o charakterze czysto politycznym na organizacje społeczne, oraz zmiana typu roboty niepodległościowej ściśle wiążącej zagadnienia wojskowe i cywilne^l.

2) Druga konspiracja musi oprzeć swą strukturę na zasadach:

a) ^belitaryzmu konspiracyjnego^b — specjalnie ogólnego doboru ludzi. Powszechność roboty jaka charakteryzuje I konspirację, będzie wykluczona ze względu na silne antagonizmy (polityczne, socjalne, personalne itp.) w społeczeństwie polskim oraz lepszy aparat wywiadowczy sowiecko-komunistyczny niżeli aparat niemiecki.

b) ^bdecentralizacji^b — usamodzielnienia poszczególnych komórek organizacyjnych i zniesienia narastającej obecnie biurokracji wojskowej.

c) ^bdekonzracji^b — rozluźnienia więzów organizacyjnych formacji obecnie scalonych i postugiwania się nimi, jako formacjami autonomicznymi, których góra kontaktuje się i otrzymuje dyrektywy z centralnych ośrodków niepodległościowych. Pod kątem widzenia tych zasad powinny już być obecnie podjęte kroki w zakresie polityki personalnej i reorganizacji.

3) Głównego oparcia wojskowo-politycznego Druga Konspiracja winna szukać w dotychczasowych organizacjach niepodległościowych, które rozporządzają: a) własną siecią organizacyjną, b) rezerwuarem „nowych ludzi”, c) zasobem młodych roczników (w porównaniu z przedwojennymi formacjami politycznymi^l.

^b^b Podkreślono w tekście.

ⁱ Winno być: podjęcie.

^l Uwaga na marginesie: „lecz jedynie ośrodek i nie kontynuowanie form obecnych”.

^k Uwaga na marginesie: „(ciągłe bazowanie na org[anizacji] komb[at]anckiej?)”.

^l Adnotacja na marginesie: „tak?”.

^l Uwaga na marginesie: „to słabe oparcie — brak przywódców, a często nawet zdziczenie 4 1/2 letnią konspiracją. Jakaś „mafia” mocno zakonspirowana i powoli opanowująca całe życie społeczne”.

4) Rozbudowywać komórki konspiracyjne mniej w płaszczyźnie roboty wojskowej, docierając do wszystkich ośrodków administracji, życia gospodarczego i społecznego^m.

5) Przyjąć zdecydowane oblicze demokratyczne wiążąc Ideę Wolności z ideą śmiałego postępu. Wzmocnienie oparcia w warstwach robotniczej i chłopskiejⁿ.

6) Wciągnąć głębiej w robotę i awansować podoficerów. Przeprowadzić reformę znoszącą podział na korpus oficerski i podoficerski^o.

7) Ze względu na bezpieczeństwo:

- a) niszczyć wszystkie spisy wojskowych, zwłaszcza oficerów, sporządzane przez Niemców^p
- b) ostrzec i chronić przed niebezpieczeństwem oficerów, którzy wracać będą z oflagów lub z emigracji^q
- c) zmienić przydziały terenowe obecnych dowódców PZP², którzy znani w I konspiracji jako oficerowie mogą być zdekonspirowani przez członków PZP
- d) instruować wojskowych zawod.[owych], aby wchodzili w skład różnych spółdzielni i zajmowali placówki w samorządzie i w administracji^r
- e) niszczyć ewidencje więźniów politycznych, protokoły badań itp.¹
- f) nie ujawniać organizacji kombatanckich z okresu pierwszej konspiracji^u
- g) przygotować alibi dla tych, którzy obecnie są zdelegalizowani, a mają zamiar powrócić do legalnego życia
- h) wykorzystać płynność warunków na zachodnich ziemiach przyłączonych³ do uplasowania tam ludzi zbyt znanych z roboty niepodległościowej w GG^v

8) Ograniczyć, skoordynować i reglamentować prasę podziemną^w.

9) Położyć specjalny akcent na organizację, wychowanie i propagandę wśród młodzieży, zarówno w wieku poborowym, jak i szkolnym^x.

Trudno w tej chwili mówić szczegółowo o formach działania w Drugiej konspiracji. Zależć to będzie w znacznej mierze od dozwolonych form legalnego życia, od taktyki obozu polskiego w poszczególnych fazach i od założenia odnośnie dalszego rozwoju sprawy polskiej w polityce zagranicznej.

362/L.⁷

^m Uwaga na marginesie: „Te zasady musiałyby być przystosowane do innego założenia. Masowe ujawnienie: wojsko, administracja, samorząd, org[anizacje] społ[eczne] i walka z Niemcami, aby nie dopuścić komuny do władzy”.

ⁿ Obok uwaga: „tak”.

^o Obok uwaga: „tak”.

^p Obok uwaga: „tak, lecz potrzebne nam — ukryć”.

^q Obok uwaga: „uchronić jednostki najbardziej narażone”.

² Polski Związek Powstańczy — jeden z kryptonimów AK.

^r Obok uwaga: „lecz dopiero na wypadek podboju i rozwiązania formacji”.

¹ Obok uwaga: „raczej ukryć”.

^u Obok uwaga: „muszą jak wojsko”.

³ Chodzi o ziemie, które po wojnie przypadną Polsce; wynika z tego sformułowania, że nikt nie miał wątpliwości co do tego, iż to nastąpi, jedynie ich wielkość była wtedy jeszcze do ustalenia.

^v Obok uwaga: „tak!”.

^w Obok uwaga: „tak, na wypadek podboju”.

^x Obok uwaga: „to zagadnienie długofalowe, na przyszłość”.

^y Poniżej odrębna uwaga: „18 II zapowiadam koreferat. 36/2 Kunc”. (36/2 — kryptonim Wydziału II Informacji BIP-u KG AK, Kunc. (właściwie Kuncewicz) — pseudonim Jerzego Makowieckiego).